

משנה מסכת מעשרות פרק א

[א] כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ חייב במעשרות ועוד כלל אחר אמרו כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל אף על פי שהוא שומרו להוסיף אוכל חייב קטן וגדול וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל:

תלמוד בבלי מסכת נדה דף ג עמוד א

מתני'. כל שחייב במעשרות - מטמא טומאת אוכלין, ויש שמטמא טומאת אוכלין ואינו חייב במעשרות.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף גא עמוד ב

...אלמא: כל מילי דעביד לטעמא - מטמא טומאת אוכלין, דהאי שבת לטעמא עבידא. ורמינהי: הקושט, והחימום, וראשי בשמים, והתיאה, והחלתית, והפלפלים, וחלת חריע - נקחין בכסף מעשר, ואין מטמאין טומאת אוכלין - דברי רבי עקיבא, אמר לו רבי יוחנן בן נורי: אם נקחין בכסף מעשר - מפני מה אין מטמאין טומאת אוכלין? ואם אינן מטמאין - אף הם לא ילקחו בכסף מעשר! וא"ר יוחנן בן נורי: נמנו וגמרו שאין נקחין בכסף מעשר, ואין מטמאין טומאת אוכלין. אמר רב חסדא: כי תניא היא - בשבת העשויה לכמך. אמר רב אשי אמריתיה לשמעתי קמיה דרב כהנא: (אמר) לא תימא בשבת העשויה לכמך - הא סתמא לקדרה, אלא - סתם שבת לכמך עשויה, דתנן השבת משנתנה טעם בקדרה - אין בה משום תרומה, ואינה מטמאה טומאת אוכלין הא עד שלא נתנה טעם בקדרה - יש בה משום תרומה, ומטמאה טומאת אוכלין. ואי ס"ד סתמא לקדרה כי לא נתנה נמי סתמא לקדרה! אלא לאו ש"מ סתמא לכמך עשויה ש"מ.

רש"י מסכת נדה דף גא עמוד ב

לכמך - דכותשין אותו ונותנין אותו בכוח ועיקרו שבתוכו מטבילין כל אוכל דהאי לאו לטעמא עביד דהוה עיקר.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף כח עמוד ב

בדגנוניתא. זרע גרגיר למאי חזי? - אמר רבי יוחנן: שכן ראשונים שלא היה להן פלפלין, שוחקין אותו ומטבילין בו את הצלי.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פא עמוד ב

אכל אוכלין שאין ראוי לאכילה, אמר רבא: כס פלפלי ביומא דכפורי - פטור, כס זנגבילא ביומא דכפורי - פטור. מיתיבי: היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר ויקרא יט+ וערלתם ערלתו את פרוי איני יודע שעץ מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר עץ מאכל - עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר - זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר +דברים ח+ לא תחסר כל בה. לא קשיא: הא - ברטיבתא, והא - ביבשתא.

תוספות מסכת יומא דף פא עמוד ב

שהפלפלין חייבין בערלה - אין להקשות כמו שחייבין בערלה חייבין נמי במעשר וכיון שחייבין במעשר מטמא טומאת אוכלין כדתנן בפרק בא סימן (נדה דף ג). כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין אלמא תניא התם נמנו וגמרו אין מטמאין טומאת אוכלין ד"ל הא ברטיבתא הא ביבשתא אבל ה"ר שמעון מיינביל"א הקשה מהא דאמרי' בפ' בכל מערבין (עירובין דף כח). זרע גרגיר מתעשר וכו' עד זרע גרגיר למאי חזי שכן ראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותו ומטבילין בו את הצלי וא"כ כל שכן פלפלין דעדיפי טפי ואפי' יבישתא חייב במעשר וכיון דחייב במעשר יטמא טומאת אוכלין וי"ל דודאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים כעין שעושין לטבל בו דבר הנהו חזו בעיניהו לאכילה וחייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין אבל אותם שלא נגבלו במים שנטחנו ונידוקו כעפרורית בעלמא כעין שעושין לתת לתוך הקדירה הנהו פטורין מן המעשר דלא חזו לאכילה הכי ואין מטמא טומאת אוכלין אי נמי י"ל דזרע גרגיר אינו חייב במעשר משום הא מילתא לחוד שמטבילין בו צלי אלא לאחר שחיקתו חזי למיכל נמי

בעיניה ומשום הכי חייב במעשר והא דנקט התם ומטבילין בו צלי ולא נקט דאכלי ליה נמי בעיניה משום דעיקר שחיקתו כדי לטבל בו אבל פלפלין דאפי' בתר שחיקתן לא חזו בעיניהו לא מחייבי ועוד יש להקשות על ההיא מתניתין דנדה והרי תבלין דחייבין במעשר כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ו). ואם אמר לה עשי לי משליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית ואין מטמא טומאת אוכלין כדמוכח בהעור והרוטב (שם דף קכ). דמפרש בגמרא מאי קיפה פירמא ופריך אביי היא עצמה תטמא טומאת אוכלין אלא מאי קיפה תבלין ומיהו י"ל דחושש משום מעשר דקתני לא קאי אלא אשאור אבל משום שביעית קאי אתרוייהו דאפי' אוכלי בהמה יש מהן שחייבין בשביעית כדמוכח במס' שביעית (פ"ח משנה א) ולא נהירא דבפרק בכל מערבין (עירובין דף כט). תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עוכלא תבלין וליתרא ירק ופי' רש"י דקאי אין פוחתין לעני בגורן אלמא תבלין חייבין במעשר וי"ל שיש מיני תבלין הרבה יש מהן דעיקרן לטעמא עבידי והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין ובהנהו מיירי בהעור והרוטב (חולין דף קכ). ויש מהן דחזו לאכילה בעיניהו כגון בצל וקפלוט וכיוצא בהם פעמים שמתבלין בהן הקדירה וכמו שבת דבפר' בא סימן (נדה דף נא): והנהו חייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין ובהנהו איירי בפ"ק דחולין (דף ו). ובבבל מערבין (עירובין דף כט). ואף על גב דאמרינן עלה בפרק בכל מערבין משום דקתני בה תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו היינו בלא תיקון לגמרי שצריך תיקון קצת ולענין עירוב בעינן דחזי בשעת קניית עירוב מידי דהוה אחטין ושעורין דאין מערבין בהן וחייבין במעשר.

הא ברטיבתא הא ביבשתא - דיבשתא לא הויא מאכל ומהאי טעמא נמי אמרינן בכיצד מברכין (ברכות דף לו): דזנגבילא יבישתא אינה טעונה ברכה.

שבת בשבתו גיליון 1346: חיי-שרה

כ"ב בחשוון תשע"א 30/10/2010

משו"ת בארץ**< תרומות מצמחי תבלין / הרב רא"ם הכהן ראש ישיבת עותניאל ורב הישוב****שאלה: האם חייבים להפריש תרומות ומעשרות בצמחים שנועדו לתת טעם למאכל, אך הם עצמם לא נאכלים (למשל עלי לואיזה שמיועדים לתה)?**

ההגדרה הבסיסית לחיוב במעשרות מצויה במשנה בריש מעשרות: "כלל אמרו במעשרות - כל שהוא אוכל ונשמר וגדוליו מן הארץ - חייב במעשרות". השאלה העומדת בפנינו מה היא הגדרת "אוכל" והאם תבלינים או צמחים שנועדו לטעם בלבד מוגדרים כאוכל?

דיוני הראשונים בהגדרת אוכל מצוים בשתי סוגיות עיקריות. **הגמרא ביומא** (פא,ב) מחלקת (לענין יום הכפורים ועורלה, ומסתבר שהוא הדין לענין תרומות ומעשרות) בין פלפלין יבשים שאינם אוכל ובין פלפלין רטובים הראויים למאכל (הכוונה כאן היא לגרגירים שמהם מפיקים תבלינים ולא לירק ששמו "פלפלת"). **משמע שתבלין אינו מוגדר כאוכל. ואילו בעירובין** (כח,א) **אומר רבי יוחנן כי "זרע גרגיר" (המשמש לטיבול צלי, כפלפלין) חייב במעשרות!** תוספות (ביומא) העלו שתי דרכים לפתור את הסתירה:

א. דודאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים כעין שעושין לטבל בו דבר הנהו חזו בעינייהו לאכילה וחייבין במעשר... אבל אותם שלא נגבלו במים שנטחנו ונידוקו כעפרורית בעלמא כעין שעושין לתת לתוך הקדירה הנהו פטורין מן המעשר דלא חזו לאכילה הכי...
 ב. דזרע גרגיר אינו חייב במעשר משום הא מילתא לחוד שמטבילין בו צלי אלא לאחר שחיקתו חזי למיכל נמי בעיניה, ומשום הכי חייב במעשר. והא דנקט התם ומטבילין בו צלי ולא נקט דאכלי ליה נמי בעיניה משום דעיקר שחיקתו כדי לטבל בו אבל פלפלין דאפילו בתר שחיקתן לא חזו בעיניהו לא מחייבי.

לענ"ד, לפי התירוץ הראשון, לא כל עירוב בתבשיל יוצר את אותו החיוב שיוצר הגיבול במים. **עירוב הפלפלים במים מגדיר את הפלפל כראוי לאכילה, בניגוד לעירוב בתבשיל**. גם אם התבשיל כולו ראוי לאכילה הרי שהפלפלין שבתוכו עדיין אינם אכילים בפני עצמם. לעומת זאת כאשר מערבבים את התבלין במים ויוצרים עיסה הרי שהמים מיועדים להתקנת הפלפלין לאכילה ולכן חייבים.

לפי התירוץ השני יש הבדל בין זרעי גרגיר שבשחיקתם ראויים לאכילה גם ללא ערבוב עם המים ולכן חייבים ובין פלפלין. הפלפלין אינם ראויים לאכילה אלא כ"כ ערבבו אותם עם המים ולכן הם פטורים מן המעשרות (בניגוד לתירוץ הראשון). על פי שיטתם של תוספות בשני התרומים מבארים שתבלין שעיקרו לטעם אינו ראוי לאכילה בפני עצמו פטור מתרומות ומעשרות ותבלין שראוי לאכילה בפני עצמו כמו בצל חייב בתרומות ומעשרות. **ההבדל בין שני התירוצים נוגע לתבלין שלאחר גיבול ראוי לאכילה בפני עצמו - על פי התירוץ הראשון הוא יהיה חייב במעשרות ועל פי התירוץ השני הוא היה פטור אלא אם אפשר לאוכלו גם בלא עירוב.**

לאור זה יוצא שיש שלושה סוגי תבלין:

- תבלין הנאכל כמות שהוא, כמו בצל - חייב.
- תבלין שאינו נאכל ונעשה רק לטעם - פטור מן המעשר.
- תבלין הנאכל על ידי ערבובו במים - לתירוץ הראשון חייב בתרומות ומעשרות, ולתירוץ השני פטור.

היוצא מכך כי עלים שמוכנסים לתבשיל רק לטעם, ולא אוכלים את העלים, פטורים מתרומות לכו"ע. אלא שיש לזכור כי ישנם סוגים של תבלינים שגם נאכלים (לדוגמה נענע ובזיליקום) וממילא חייבים בתרומות ומעשרות ויש לדון כל סוגי עלים בנפרד.

החזו"א (מעשרות א,כד), ובכרם-ציון (הלכות-פטוקות יד,יח) הכריעו שרק תבלין הנאכל כמות שהוא חייב בתרומות ומעשרות. בניגוד לזה, **הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל** (התורה-וארץ, ד) מחמיר ומחייב עלי תה במעשרות מכיון שהם ניטעים למטרה זאת וטעמם הוא עיקר המשקה, ובכך הם שונים מתבלין שרק מצטרף לתבשיל. הרב יואל פרידמן שליט"א ממכון התורה והארץ (שם) דן בדבריו ודוחה אותם ובתשובה זאת קצרה היריעה לדון בדבריו. ברם למעשה הראיות מתוספות וראשונים אחרים ברורות, ואף ישנה סיעה של אחרונים שהכריעו כך ובתרומות ומעשרות, שבזמן הזה הן מדרבנן, יש להקל.

שבת בשבתו גיליון 1456: שמות

כ"ג בטבת תשע"ג 05/01/2013

משו"ת תה בהלכה**< חיוב תרומות ומעשרות בתבלינים / רבני מרכז הלכה והוראה בראשות הרב יוסף צבי רימון****שאלה: האם תבלינים הגדלים בגינה פרטית חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות?**

בסוגיות התלמוד מצאנו סתירות אחדות בשאלה האם תבלינים חייבים בתרומות ומעשרות. הדעה המרכזית ביישוב הסתירות היא דעת התוספות (יומא פא, נידה נא), המבחינה בין תבלינים שונים.

ההגדרה העקרונית לחיוב בתרומות ומעשרות היא, שהפרי או הירק יוגדר "אוכל" (מסכת מעשרות, א,א). מאכן, מבחינים תוספות בין ירק הנותן טעם בתבשיל, אך יש האוכלים אותו בפועל, והוא חייב בהפרשת תרומות ומעשרות; ובין מאכל אשר נותן טעם, אך אין אוכלים אותו בפועל, שאינו חייב בהפרשת תרומות ומעשרות. לכן, בצל וירקות-עלים הניתנים במרק או בתבשיל - חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות; ואילו פלפל שחור, או עלים שונים המשמשים להכנת תה - פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות. **יש לדעת שהשימוש בתבלינים שנאכלים או לא נאכלים עשוי להשתנות ממקום למשנהו, ויש לברר את המציאות בכל מקרה לגופו.**

על פי דעה אחת בתוספות, תבלין שאינו נאכל מצד עצמו, אך משתמשים בו כממרח על לחם (למשל עלי בזיליקום המשמשים להכנת ממרח פסטו) - חייב בהפרשת תרומות ומעשרות. היות שדעה זו האחרונה אינה מוסכמת, הורו הפוסקים להחמיר ולהפריש תרומות ומעשרות מירק כזה, אך בלי ברכה (ראה "משפטי ארץ" - הלכות תרומות ומעשרות, א,א).

חשוב לציין, שהדברים נוגעים לתבלינים הגדלים בגינה. אם התבלינים גדלים בעציץ או באדנית, חיובם תלוי במיקומם. אם העציץ או האדנית עומדים בגינה או במרפסת פתוחה, חובה להפריש מן הירקות הגדלים בהם, על פי ההבחנה שהוזכרה לעיל בין סוגי התבלינים השונים. אם העציץ או האדנית עומדים בתוך הבית, או במרפסת מקורה - נחלקו בכך הרמב"ם והראב"ד (הלכות מעשר, א,י), ועל כן טוב להפריש כדעת הרמב"ם, אך אין לברך על הפרשה זו.

התשובות נכתבו בידי הרב אביהוד שוורץ